

NEVERLAND: el país dels nens perduts

Rosa M. Belana Vallcaneras

Docent Psicopedagoga d'HDA Granollers

RESUM

L'article proposa fer un exercici psicopedagògic considerant que tot ésser humà té *desig per aprendre*. En aquest sentit, aquesta *constant*, aplicada com a creença també als alumnes amb Trastorns de conducta, explicaria els canvis radicals de comportament davant de les diferents demandes de l'entorn, en sentir-se més o menys frustrats. A l'article proposaríem oferir-los una resposta capacitadora, esperançadora i ètica que no suposi simplement buscar coartades, culpar els pares i/o derivar aquests alumnes, majoritàriament, a altres entorns o institucions perquè des de l'escola ja no es pot fer res.

Paraules clau: educació, ensenyament, trastorn de conducta, suport educatiu.

ABSTRACT

The article is presented as an exercise psycho-pedagogic where we believe that all human beings have the desire to learn. In this sense, this constant belief also applied to students with behavioral disorders, would explain the radical changes in behavior when they are facing the different demands of the environment, feeling more or less frustrated. In Article we would propose to offer them an enabled reply, hopeful and ethical and that does not involve simply look for excuses, blame these parents and offer these students mainly other environments or institutions because we cannot do anything at school.

Keywords: education, teaching, conduct disorder, educational support

Voldria, en aquest article, allunyar-me d'un debat que encara, avui en dia, se'n fa referència a les xarxes socials, xerrades i sobretauls entre els professionals del món educatiu: la dicotomia entre ensenyar i educar. Bàsicament, voldria allunyar-me d'aquest debat perquè crec que hem d'anar més enllà. També perquè penso que és impossible ensenyar sense educar i no cal establir prioritats radicalitzades. Un concepte conté l'altre i tinc la creença ferma que no es pot no-educar.

El docent, a les seves classes, amb la seva manera de fer, la manera de parlar, el seu tracte i la seva mirada, sempre està educant, ensenya a ser. El docent, en les seves reunions amb la família, remarca unes coses i no pas unes altres, posa èmfasi en alguns aspectes i no pas en altres, tot transmetent uns valors i principis. Així doncs, no veig necessari provocar que el docent abaixi el cap per *voler* ensenyar els diftongs, la revolució francesa o les fraccions. Aquest debat sovint provoca que ens sentim perduts, perquè constantment s'ha de prioritzar el que és més important.

No passa res. És així. Una de les missions bàsiques del docent és ensenyar coneixements. Si el docent gaudeix transmetent l'amor que, suposadament ha "conegut" en haver-se endinsat profundament en el món del coneixement, està educant, i molt. Si transmetem *el desig per aprendre*, per aprofundir, eduquem en l'amor al coneixement, un objectiu perdut en la immensitat.

Així doncs, intento allunyar-me d'aquest debat perquè desitjo ensenyar, transmetre cultura i amor pels llibres. No cal emfasitzar la inutilitat d'una de les meves missions ni tampoc buscar coartades per no ensenyar, tot establint què és

més important i què és menys important. Em sento responsable de les meves funcions.

Certament, els docents són també educadors, tal com hem comentat: no podem no-educar. De fet, formaria part de les persones mantenir uns principis ètics que salvaguardessin les seves feines. Per a tots els docents té gran importància que l'alumne/a se senti bé a l'aula i que hi hagi respecte mutu, evidentment.

Així doncs, tot allunyant-me d'aquest debat, el que sí que reivindicaria en aquest article és posar de relleu la importància que té pel creixement saludable dels nostres alumnes valorar el *desig d'aprendre* com un VALOR psicosocial fonamental de l'infant i de l'ésser humà.

Sense adonar-nos, els adults fomentem l'evitació cap a l'aprenentatge. Donem "coartades" als alumnes i a nosaltres mateixos. Són coartades que, paradòmicament, puc compartir en certa mesura, però que *l'ús desproporcionat* provoca que deixem de banda aspectes que formen part d'allò que és la nostra missió també com a docents. M'estic referint a aspectes que expressen els nostres alumnes alt i clar, i ja en edats primerenques. Són frases, creences, que hem alimentat nosaltres mateixos, conscient o inconscientment, abanderats per la missió educadora, la qual jo també comparteixo. La missió educadora és traduïda en un ventall d'accions concretes fermes i, sovint, poc efectives, que es reflecteixen en frases com "castigat fent deures".

A l'**Hospital de dia d'Adolescents de Granollers** una de les funcions del docent és motivar l'alumne/ per la re - vinculació al món escolar. Sorpren com els alumnes amb problemes de conducta a l'aula, en ingressar a l'HDA, actuen de forma molt diferent. És interessant observar com afecta la demanda de l'entorn en la seva conducta ja que dins de l'espai d'HDA acostumen a tenir pocs conflictes amb els adults o són fàcilment reconduïbles.

Si ens centrem en aquests casos on observem aquest *canvi de conducta*, i crec molt interessant emfasitzar-los, ens adonem de la importància de *les demandes de l'entorn*. En arribar a HDA, el comportament canvia de forma substancial. Les tasques que fan a HDA són absolutament diferents i, en casos de coincidència amb l'Institut, el grau d'exigència i la gestió del *tempo*, és molt més flexible. A l'escola i l'Institut, el mateix alumnat sent un grau d'exigència incapaç d'assolir i la disrupció té conseqüències immediates per tots els que l'envolten i per ell mateix. Una conseqüència immediata és el Retard d'Aprenentatge (RA) que acostuma a arrossegar des de primària. Tanmateix, el RA, quan es plantegen les respostes reeducadores per aquest alumnat, acostuma a no prioritzar-se.

Anem a fer *la hipòtesi* que l'alumne/a, com a persona, conserva el desig d'aprendre. Certament, és difícil de veure-ho a vegades. Tanmateix, crec interessant proposar-ho com un exercici psicopedagògic. Alsina i Gard (2014) també apunten cap a aquesta mirada quan diuen, tot parlant d'alumnes disruptius, que "les demandes de l'entorn han superat la capacitat del nen per respondre de forma adaptativa". Podria entendre, doncs, que la conducta disruptiva podria ser, en alguns casos, l'expressió d'una impotència davant d'aquest desig[1]. Per aquest motiu, el comportament de l'alumnat disruptiu variaria absolutament tot dependent de les demandes de l'entorn.

Aleshores, si considerem un valor psicosocial important "el desig d'aprendre" no podem obviar el Retard d'Aprenentatge en un alumne de 12 anys o menys, ja que es va incrementant de forma exponencial amb el pas del temps. Veiem, doncs, en aquests alumnes com el símptoma pren una rellevància tal que ho justifica tot. És la gran coartada: "Si no fos per això que em passa, jo seria boníssim en...". Fa molt mal adonar-te que no t'assabentes de res, que et sents inútil. Tots protegim la coartada en acceptar com a prioritat "allò que et passa".

Sens dubte, de casos n'hi ha de tots colors. Tanmateix, en el cas d'alumnes amb trastorns de conducta i amb expressions com les que fèiem menció en el paràgraf anterior, hem de considerar la possibilitat que allò que realment els fa tan de mal pot ser "aprendre" i la frustració que comporta. Aleshores, s'hauria de trobar la manera de fer-los entendre que encara hi ha possibilitats i esperança. Crec important entendre que les conductes disruptives estan emmascarant soledat i patiment i que encara hi ha temps (només faltaria!) de fer coses interessants i d'aprendre. Trobar un marc socioeducatiu facilitador serà bàsic.

La dificultat, però, d'afrontar aquests casos fa pensar que, a vegades, per la seva complexitat, s'han d'abordar des de la transversalitat dels diferents departaments (Salut, Ensenyament, Benestar Social).

Trobar el camí de nou per apropar-se als aprenentatges pot ser **molt** difícil perquè, sovint, necessitem programes de diversificació curricular, horaris ajustats i *molta flexibilitat*. En definitiva, experiències d'aprenentatge *de reconeixement* que facin canviar el discurs de l'alumne/a i expressi "tinc aquest problema, però vull fer això o allò...".

En aquests casos, el docent ha de tenir una perspectiva ètica que garanteixi els drets d'aquests alumnes. Culpabilitzar els pares de la sensació de fracàs no és una perspectiva ètica que pugui ajudar en res a tot plegat. Segur que en són responsables de moltes coses, però no es tracta de jutjar-los, sinó d'ajudar l'alumne a trobar el camí de sortida. Buscar-se coartades per fugir de la responsabilitat de "promoure" el desig d'aprendre com a valor psicosocial per als nostres alumnes, no resulta gaire eficient. L'alumne és un nen perdut, sense coneixement de cap a on va, no coneix els seu procés d'aprenentatge, no sap què li passa, quines són les seves dificultats, ningú li ho ha explicat ni tampoc hi ha hagut interès en fer-ho, perquè no s'ha considerat rellevant. Sembla ser que en algunes escoles de primària es fomenta que els alumnes de cicle superior no vegin els seus informes d'aprenentatge, les notes. Es comenta que són els pares qui han de decidir si els nens i nenes poden veure les seves notes. Res més sorprenent! Els alumnes han de conèixer de primera mà el seu procés per poder fer-se'n responsables[2]. Pot ser a través d'una entrevista amb el tutor o a través de les notes o criteris que es convinguin. Actualment, pot passar que només els pares siguin coneixedors de què està passant. Són nens perduts, infantilitzats, i pares culpables, com a Neverland.

En definitiva, no és suficient amb una actitud compromesa i omplir-nos la boca dels valors solidaris, cooperatius i ecològics. No es tracta només de tenir clar un codi deontològic que ens obligui a ensenyar de forma ètica la nostra matèria, sinó anar més enllà, per tal d'educar en valors de forma integral de debò. Voldríem els *educadors educats*. No voldríem estar a Neverland, el país dels nens perduts on tot és sempre diversió, els nens no creixen, els pares són culpables, i els mestres no hi són, perquè no tenen res a fer. Voldria pensar que tenen moltes coses a fer!

En conclusió, m'agradaria acabar reivindicant la necessitat de la reflexió ètica dins de la institució educativa, tal i com diu en Canimas (2013): "*L'acció social, psicoeducativa i sociosanitària gairebé sempre es dona en la superfície i el marc d'administracions i organitzacions que, en qualitat d'estructures, i si no es va en compte, tendeixen a reforçar l'éthos normatiu, a mal tolerar el reflexiu i a afeblir el vivencial*". No es tracta només de tenir unes normes escrites en el Reglament de Règim Intern o els Drets i Deures dels alumnes, sinó de què, tot i ser conscients de la dificultat real d'aplicació de certes mesures, els docents tinguessin espais per la *reflexió vivencial* individualitzada dels alumnes, fugint també de coartades, tot responnent a la pregunta *què puc fer per ajudar?* Des d'aquesta perspectiva, en què el "desig d'aprendre" és considerat un valor psicosocial que forma part de l'essència de totes les persones, podríem fer molt.

Notes:

[1] La persona lluita contra allò en nom del qual els altres la volen subjectar, amb la qual cosa es produeix l'alliberament d'una consciència de llibertat i de responsabilitat que era presonera d'aquells mecanismes institucionals que parlaven en nom de valors o objectius exteriors a la persona. (Canimas, 2009)

[2] No hi ha ètica sense la presència de l'altre, sense el reconeixement i la responsabilitat amb l'altre, sense la capacitat de posar-se'n en la pell de l'altre. (Canimas, 2009).

Referències Bibliogràfiques:

- AISINA, G; GARD, S. (2014). *La intervenció positiva. Ensenyar habilitats a infants i adolescents amb dificultats de regulació del comportament i les emocions*. Butlletí d'Infància, Juny, núm.79.
- CANIMAS, J. (2009). *Per què és important l'ètica avui?* Quaderns d'Acció Social i Ciutadania, 6. Departament d'Acció Social i Ciutadania, Barcelona, - Setembre, p.26-31.
- CANIMAS, J. (2013). *Ètiques de l'ésser-hi*. Butlletí d'Infància, Setembre núm. 70.

Correspondència amb l'autora: Rosa M. Belana Vallcaneras. E-mail: rbelana@xtec.cat